

В. В. КУЛІШОВ

Основи економічної теорії

ПІДРУЧНИК

3-тє вид., стереотипне

**Видавництво “Магнолія 2006”
Львів**

УДК 33 (075.8)
К 90

Усі права застережені. Жодна частина цього видання не може бути занесена в пам'ять комп'ютера або відтворена іншим способом без попереднього письмового дозволу видавця.

Рецензенти:

І. О. Бланк, доктор економічних наук, професор Київського національного торговельно-економічного університету;

В. К. Черняк, доктор економічних наук, професор Інституту економіки НАН України.

Кулішов В. В.

К 90 Основи економічної теорії: Підручник для студентів вищих закладів освіти. – 3-тє вид., стереотипне; Львів: “Магнолія 2006”, – 515 с.

ISBN 966-8340-51-5

Підручник підготовлено відповідно до основних вимог програми курсу “Основи економічної теорії”, затвердженої і рекомендованої Міністерством освіти і науки України. У ньому послідовно викладено теоретичні питання сучасної економічної науки та результати практики господарювання. Для поглибленого засвоєння навчального матеріалу широко застосовано графіки, таблиці, формули для розрахунків, проблемні ситуації, тести, практичні задачі.

Може бути корисним для учнів шкіл, ліцеїв, гімназій, колегіумів економічного профілю, а також для всіх тих, хто цікавиться економікою та робить перші кроки у її засвоєнні.

УДК 33 (075.8)

ISBN 966-8340-51-5

© Кулішов В. В.
© “Магнолія 2006”

ЗМІСТ

Передмова	8
Частина I. Вступ до економічної теорії	
Тема 1. Розвиток суспільної економічної думки	12
1.1. Виникнення економічної думки	12
1.2. Економічна думка Середньовіччя	14
1.3. Еволюція класичної політичної економії	16
1.4. Сучасні економічні теорії і вчення	19
Тема 2. Економіка та виробництво	27
2.1. Економіка та її зміст	27
2.2. Ресурси і чинники виробництва	31
2.3. Проблема економічного вибору	34
<i>Проблемні ситуації</i>	38
<i>Тести</i>	39
Частина II. Мікроекономіка	
Тема 3. Предмет і метод мікроекономіки	41
3.1. Методологія мікроекономіки: об'єкти, суб'єкти та моделі	41
3.2. Мікросистема і ринкове середовище	41
<i>Проблемні ситуації</i>	47
<i>Тести</i>	48
<i>Приклади розв'язання задач</i>	49
<i>Задачі для вирішення</i>	50
Тема 4. Теорія поведінки споживача	52
4.1. Поняття корисності блага, сукупна та гранична корисність. Закон спадної граничної корисності	52
4.2. Основні припущення теорії споживання. Криві байдужості. Гранична норма заміщення	55
4.3. Бюджетні обмеження, лінія можливостей споживача	58
4.4. Рівновага (вибір) споживача: ординалістський підхід	61
4.5. Рівновага (вибір) споживача: кардиналістський підхід	63
<i>Формули для розрахунків</i>	66
<i>Проблемні ситуації</i>	67
<i>Тести</i>	68
<i>Приклад розв'язання задач</i>	69
<i>Задачі для вирішення</i>	70
Тема 5. Основи теорії попиту та пропозиції. Ринкова рівновага ...	72
5.1. Попит на товари і послуги та його чинники	72
5.2. Пропозиція товарів та послуг і її чинники	76
5.3. Взаємодія попиту та пропозиції. Ринкова рівновага	79

5.4. Різновиди ринкової рівноваги	83
<i>Формули для розрахунків</i>	85
<i>Проблемні ситуації</i>	85
<i>Тести</i>	86
<i>Приклад розв'язання задач</i>	87
<i>Задачі для вирішення</i>	88
Тема 6. Еластичність попиту і пропозиції	90
6.1. Поняття еластичності. Еластичність попиту	90
6.2. Фактори, що впливають на еластичність попиту	95
6.3. Еластичність пропозиції	96
6.4. Фактори, що впливають на еластичність пропозиції	98
<i>Формули для розрахунків</i>	101
<i>Проблемні ситуації</i>	101
<i>Тести</i>	102
<i>Приклад розв'язання задач</i>	103
<i>Задачі для вирішення</i>	105
Тема 7. Ринкова влада: монополія і моносонія	107
7.1. Монополія: ринкова структура і її сутність	107
7.2. Монопольна влада та її вимірювання	109
7.3. Суспільні втрати (збитки) монопольної влади	112
<i>Формули для розрахунків</i>	114
<i>Проблемні ситуації</i>	115
<i>Тести</i>	116
<i>Приклади розв'язання задач</i>	117
<i>Задачі для вирішення</i>	118
Тема 8. Олігополія	120
8.1. Олігополія: поняття і характеристика	120
8.2. Характеристика та зміст моделей олігополії	124
8.2.1. Модель Курно	124
8.2.2. Модель Жозефа Бертрана	127
8.2.3. Модель ламаної кривої попиту	128
8.2.4. Модель Штакельберга	129
8.2.5. Модель цінового лідера	130
8.2.6. Моделі теорії ігор	132
<i>Формули для розрахунків</i>	133
<i>Проблемні ситуації</i>	133
<i>Тести</i>	134
<i>Приклад розв'язання задач</i>	136
<i>Задачі для вирішення</i>	137

Частина III. Підприємницька діяльність

Тема 9. Підприємництво та підприємство	141
9.1. Підприємець і підприємництво	141
9.2. Підприємство: структура, форми, види	145
<i>Проблемні ситуації</i>	154
<i>Тести</i>	154
Тема 10. Економічна діяльність підприємства	156
10.1. Економічна робота	156
10.2. Система показників підприємницької діяльності	159
10.3. Фінансові результати підприємства	164
<i>Формули для розрахунків</i>	166
<i>Тести</i>	167
<i>Приклад розв'язання задач</i>	168
<i>Задачі для вирішення</i>	169
Тема 11. Капітал. Оборотність капіталу	171
11.1. Капітал: поняття, склад і структура	171
11.2. Оборотність капіталу	179
11.3. Ринок капіталу	183
<i>Формули для розрахунків</i>	186
<i>Тести</i>	189
<i>Приклад розв'язання задач</i>	190
<i>Задачі для вирішення</i>	191
Тема 12. Трудовий потенціал	193
12.1. Продуктивність праці: сутність, методи визначення	193
12.2. Оплата праці: структура, форма, системи	197
<i>Формули для розрахунків</i>	203
<i>Тести</i>	205
<i>Приклад розв'язання задач</i>	206
<i>Задачі для вирішення</i>	206
Тема 13. Стратегія ціноутворення	207
13.1. Цінова політика та методи визначення цін	207
13.2. Розробка цінової стратегії підприємства	212
13.3. Модифікація цін	213
<i>Формули для розрахунків</i>	215
<i>Тести</i>	216
<i>Приклади розв'язання задач</i>	217
<i>Задачі для вирішення</i>	218
Тема 14. Ефективність виробництва	220
14.1. Суть та значення ефективності виробництва	220
14.2. Показники та шляхи ефективності діяльності підприємства	224

14.3. Ефективність виробництва: теоретичний аспект	229
<i>Формули для розрахунків</i>	233
<i>Проблемні ситуації</i>	235
<i>Тести</i>	236
<i>Приклади розв'язання задач</i>	236
<i>Задачі для вирішення</i>	237
Тема 15. Антикризова політика підприємницької діяльності.....	239
15.1. Економічна безпека підприємства	239
15.2. Реструктуризація та санація підприємства	252
15.3. Банкрутство і ліквідація підприємства	261
<i>Формули для розрахунків</i>	272
<i>Тести</i>	272
<i>Приклад розв'язання задач</i>	274
<i>Задачі для вирішення</i>	275
Частина IV. Національна і світова економіка	
Тема 16. Макроекономіка: поняття, моделі, теорії	279
16.1. Поняття макроекономіки. Макроекономічні моделі	279
16.2. Макроекономічні теорії: розвиток та становлення	283
<i>Проблемні ситуації</i>	286
<i>Тести</i>	287
Тема 17. Макроекономіка та її показники.	
Система національних рахунків у моделі кругообігу	288
17.1. Макроекономічні показники в системі національних рахунків	288
17.2. Модель кругообігу: склад та розрахунок	297
<i>Формули для розрахунків</i>	300
<i>Проблемні ситуації</i>	302
<i>Тести</i>	302
<i>Приклади розв'язання задач</i>	304
<i>Задачі для вирішення</i>	305
Тема 18. Макроекономічна нестабільність	308
18.1. Економічні цикли. Моделі економічних коливань	308
18.2. Зайнятість і безробіття	312
18.3. Інфляція: причини, види, наслідки	316
18.4. Безробіття та інфляція	321
<i>Формули для розрахунків</i>	324
<i>Проблемні ситуації</i>	326
<i>Тести</i>	326
<i>Приклади розв'язання задач</i>	327
<i>Задачі для вирішення</i>	328
Тема 19. Сукупний попит і сукупна пропозиція.	
Макроекономічна рівновага	330
19.1. Сукупний попит та його чинники	330

19.2. Сукупна пропозиція та її чинники	333
19.3. Взаємодія сукупного попиту та сукупної пропозиції. Макроекономічна рівновага	337
<i>Формули для розрахунків</i>	340
<i>Проблемні ситуації</i>	340
<i>Тести</i>	341
<i>Приклади розв'язання задач</i>	342
<i>Задачі для вирішення</i>	343
Тема 20. Споживання, заощадження та інвестиції. Модель ІЗ-ЛГ .	346
20.1. Споживання, заощадження та фактори, що їх визначають	346
20.2. Функція інвестицій	350
20.3. Рівновага на товарному і грошовому ринках в моделі ІЗ-ЛГ	356
<i>Формули для розрахунків</i>	363
<i>Проблемні ситуації</i>	364
<i>Тести</i>	364
<i>Приклад розв'язання задач</i>	366
<i>Задачі для вирішення</i>	366
Тема 21. Макроекономічна рівновага національної економіки: течі та моделі	368
21.1. Неокласична модель макроекономічної рівноваги	368
21.2. Кейнсіанська модель макроекономічної рівноваги: загальна характеристика	371
21.3. Кейнсіанська модель: закрита національна економіка	372
21.4. Кейнсіанська модель: відкрита національна економіка	376
21.5. Монетаристська теорія макроекономічної рівноваги	380
21.6. Проблеми та перспективи моделювання економіки України	383
<i>Формули для розрахунків</i>	385
<i>Проблемні ситуації</i>	387
<i>Тести</i>	387
<i>Приклади розв'язання задач</i>	388
<i>Задачі для вирішення</i>	389
Тема 22. Макроекономічна роль держави: фіскальна і грошово-кредитна політика	391
22.1. Засоби державного регулювання економіки	391
22.2. Фіскальна (фінансова) політика держави	398
22.3. Грошово-кредитне регулювання	405
22.4. Макроекономічна політика України: проблеми та перспективи	414
<i>Формули для розрахунків</i>	421
<i>Проблемні ситуації</i>	421
<i>Тести</i>	422
<i>Приклад розв'язання задач</i>	423
<i>Задачі для вирішення</i>	425

Тема 23. Ринок праці	426
23.1. Ринок праці: неокласична модель зайнятості	426
23.2. Ринок праці: кейнсіанська модель зайнятості	431
23.3. Державне регулювання зайнятості та соціальна політика	437
<i>Формули для розрахунків</i>	441
<i>Проблемні ситуації</i>	441
<i>Тести</i>	442
<i>Приклад розв'язання задач</i>	443
<i>Задачі для вирішення</i>	444
Тема 24. Економічне зростання	446
24.1. Економічне зростання: сутність та фактори	446
24.2. Неокласична модель економічного зростання Кобба-Дугласа та Солоу	450
24.3. Кейнсіанська модель економічного зростання Домара та Харрода	456
<i>Формули для розрахунків</i>	462
<i>Проблемні ситуації</i>	463
<i>Тести</i>	463
<i>Приклад розв'язання задач</i>	465
<i>Задачі для вирішення</i>	465
25.1. Зовнішня торгівля та державні регулятори зовнішньоекономічної політики	467
Тема 25. Міжнародні валютно-фінансові відносини	467
25.1. Зовнішня торгівля та державні регулятори зовнішньоекономічної політики	473
25.2. Міжнародні валютні відносини	473
25.3. Фіскальна і монетарна політика при плаваючому валютному курсі	478
25.4. Фіскальна і монетарна політика при фіксованому валютному курсі	482
<i>Формули для розрахунків</i>	486
<i>Проблемні ситуації</i>	487
<i>Тести</i>	487
<i>Приклад розв'язання задач</i>	488
<i>Задачі для вирішення</i>	489
Тема 26. Глобалізація економіки: проблеми та шляхи вирішення	491
26.1. Глобалізація – нова фаза світогосподарських зв'язків	491
26.2. Вплив глобалізації на світогосподарський розвиток	496
26.3. Форми міжнародного співробітництва у вирішенні глобальних проблем	499
<i>Проблемні ситуації</i>	503
<i>Тести</i>	503
Література	506
Додаток Лауреати премії “В пам'ять альфреда нобеля” з економіки	512

**Присвячується до 40 річчя
Криворізького економічного інституту
Київського національного
економічного університету**

Передмова

Зі становленням ринкових відносин в Україні та її інтеграцією в європейські економічні, фінансові та банківські структури постає нагальне питання підвищення рівня економічної освіти, зростання потреби в спеціалістах з високим рівнем підготовки в галузі економічних знань. Отримавши таку освіту та підготовку, вони зможуть реально відігравати важливу роль у соціально-економічних перетвореннях нашої країни у XXI ст.

Запропонований підручник охоплює широке коло проблемних питань, пов'язаних з визначенням принципів і механізмів функціонування економічних суб'єктів і безпосередньо – діяльністю підприємств, домашніх господарств та інших підприємницьких структур, поведінкою їх у ринковому середовищі, відносинами між ними та роллю держави у проведенні економічної політики на мікротамакрорівні. Розглядаються альтернативні погляди різних економічних шкіл і течій із найважливіших проблем економічного життя. Не залишилися без уваги проблеми переходу України до ринкової економіки, утвердження міжнародних стандартів економічної свободи.

До кожного теоретичного розділу додаються запитання для самоперевірки, а саме: ⇒ проблемні ситуації, ⇒ тестита ⇒ практичні завдання, які можуть бути використані в процесі поточної роботи. Це дає змогу студентам не тільки краще засвоїти навчальний матеріал, а й самостійно вивчити його, а викладачам проводити проміжні та підсумкові перевірки знань студентів.

Вирішуючи задачі, розглядаючи конкретні ситуації, можна навчитись різним методам економічного аналізу, самостійно оцінювати економічну реальність і робити висновки, прогнози.

Не претендуючи на оригінальність, автор обрав таку структуру підручника, що передбачає системний виклад матеріалу, тобто, така структура охоплює практично всі основні питання чинної програми з економічної теорії для вищих навчальних закладів України.

Підручник написаний на базі особистого досвіду викладення лекційних курсів: ➤ економіка підприємства, ➤ мікро- та ➤ макро-економіка. Автор при підготовці підручника врахував також досвід читання цих курсів як зарубіжними, так і вітчизняними економістами, проте запропонований підручник повністю адаптований до вітчизняної економічної практики.

Автор висловлює щирю вдячність рецензентам, докторам економічних наук, професорам І. О. Бланку та В. К. Черняку за кваліфіковані слушні зауваження, пропозиції та творчу підтримку в період підготовки підручника до видання.

Підготовлене видання може бути використане не тільки студентами. Воно може зацікавити учнів шкіл, ліцеїв, колегіумів економічного профілю, а також всіх тих, хто самостійно вивчає економіку.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

КУЛІШОВ Володимир Васильович

Основи економічної теорії

Підручник

Керівник видавничого проекту *В. М. Піча й*

Формат 60 × 84/16. Умовн. друк. арк. 32,25. Гарнітура Таймс Нью Роман

ПП «Магнолія 2006»

м. Львів–53, 79053 Україна. Тел. +380503701957

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції;
серія ДК № 2534 від 21.06.2006 року, видане Державним комітетом телебачення і
радіомовлення України.

Віддруковано у поліграфічному центрі ПП «Магнолія 2006»